

propriei activități;

- sensibilizarea comunității prin buletinul informativ – 4 numere, pagina web, expoziție cu vânzări; concursul «Cel mai iscusit...».

Misiunea proiectului dat este împuternicirea școlii prin crearea unei noi culturi democratice deschise spre parteneriate multiple și învățare semnificativă, pentru persoanele de toate vârstele, prin transformarea școlii recunoscută drept instituție academică într-un catalizator al schimbărilor sociale din întreaga comunitate, într-un factor constructiv al societății civile, factor de abilitare și mobilizare a comunităților în vederea îmbunătățirea calității vieții.

OBSERVAȚII METODICE PRIVIND APARATUL CATEGORIAL UTILIZAT ÎN CADRUL TEMEI „STATUL – INSTITUȚIA CENTRALĂ A SISTEMULUI POLITIC”

Ion Vangheli, dr., conf. universitar, UTM ,
Mihai Guzman, dr., conferențiar, UTM

Tema „Statul” ocupă de bună seamă un loc central în studierea politologiei, având un șir de întrebări, reprezentate atât în chestionarul pentru atestare cât și în cel pentru examen. N-am zice că parcurgând-o la universitate studenții nu s-ar fi întâlnit cu ea în cadrul disciplinelor umanistice pe care le-au trecut în instituțiile preuniversitare, mai ales, Istoria românilor și Istoria universală, dar suntem nevoiți să constatăm nivelul modest de cunoștințe al lor în ceea ce privește esența unui șir de noțiuni/categorii care caracterizează acest fenomen din mai multe puncte de vedere, sau altfel spus, în mai multe aspecte existențiale ale lui. Ținând cont de importanța cunoașterii lor ca indice al orizontului de cunoștințe al unui absolvent de orice facultate universitară, anume la acestea și ne vom opri în cele ce urmează.

În cele ce urmează avem a ne pronunța pe astfel de noțiuni cruciale ale acestei teme ca: conceptul de „stat”; esența,

sarcinile și funcțiile lui; regimurile politice și alte forme existențiale ale statului în lumea contemporană; tendințele generale ale evoluției lui, în mod deosebit afirmarea statului de drept, inclusiv specificitatea și perspectivele statului Republica Moldova.

Cuvântul „stat” după câte se știe este de origine romanică (latină, italiană, franceză), și în limba germană este cuvântul „status”, ceea ce în traducere înseamnă ceva stabil, permanent, constant, bine așezat. În literatura sociologică, juridică și politologică atestăm diferite definiții ale statului ca fenomen social. Evident, că statul este perceput ca un fenomen social istoric, care a parcurs în evoluția sa mai multe etape, criteriu cel mai general de periodizare a lui fiind cel civilizațional. Statul este văzut în mai multe doctrine politice ca formă importantă, chiar supremă, de organizare politică a societății. Dicționarul de Politică Oxford definește statul ca ansamblul de instituții politice al căror specific este organizarea dominației în numele interesului comun pe un teritoriu delimitat.

Termenul stat este folosit de obicei în două sensuri (înțelesuri) – larg și îngust. În primul el se identifică cu țara, societatea, poporul, situați pe un anumit teritoriu și reprezentați de către organele puterii supreme, iar în al doilea el reprezintă organizarea politică, „corpul politic” pe acest teritoriu.

Din totalitatea de definiții ale statului și din diversele concepții care-i explică geneza se deduc un șir de trăsături, sau coordonate existențiale generale, ale statului. Primele trei, și considerate de mai mulți autori drept fundamentale, se consideră teritoriul, populația și puterea publică, iar celelalte rezultă din acestea sau sunt detalizarea lor. Acestea sunt: suveranitatea, (care are două aspecte, cel intern și cel extern); dreptul, sau cum se mai spune, Constituționalitatea, ceea ce înseamnă că numai statul emite legi și asigură justiția; monopolul pe care îl deține asupra aplicării mijloacelor violente în cazuri excepționale, întrucât statul trebuie să opereze cu forța argumentului și nu cu argumentul forței; sistemul fiscal; statornicia și stabilitatea relativă, care reflectă

caracterul spațial și de timp, acțiunea ordinii juridice pe teritoriul și într-un timp concret; simbolica – stemă, drapel, imn etc. Statul este chemat să exprime interesele întregii societăți și a anumitor forțe politice, din care cauză deciziile lui sunt obligatorii pentru toate categoriile de cetățeni, pentru toți actorii sociali.

Esența statului rezultă din generalitatea, universalitatea sa, din faptul că el reprezintă o așa „substanță”, care nu se dizolvă, nu se evaporă, nu dispare cu evoluția societății și a lui însăși de la o etapă istorică la alta, sau în formele lui de manifestare la un popor sau altul. Ea, această esență, rezultă din rolul, destinația, misiunea lui pentru societate, din faptul că statul este și rezultat, și factor, și condiție importantă a dezvoltării societății. Importanță majoră are anume latura lui general societală, impunându-se ca mijloc de coagulare a societății, de integrare a ei, ca instrument al întregii societăți, deși această importanță a cunoscut schimbări substanțiale de la sclavagism la postmodernitate. Dacă la început statul acoperea interesele unor grupuri înguste/restrânse de oameni, mai apoi cercul acestora se lărgeste treptat cuprinzând o majoritate crescândă a populației, el își asumă sarcini de enormă generalitate și responsabilitate: stabilitate socială, consens, pace civică, armonizarea intereselor grupurilor din care este compusă societatea, aplanarea contradicțiilor, anticiparea și gestionarea conflictelor. În epoca modernă și contemporană statul are tendința de a fi nu numai, sau nu atât dictatură sau dominare a unei clase asupra altelei sau altora, ci a fi mai degrabă și mai mult o organizație, un instrument aflat/situat deasupra tuturor claselor, grupurilor din care este compusă societatea, fiind chemat să acopere în baza dreptului un șir de funcții generale societale, care provin din esența și sarcinile lui. După cum este esența statului așa-i este și caracterul activității. Este cazul să subliniem, că esența statului o constituie universalitatea lui (ținând cont de dinamica, de evoluția lui), din esență izvorăsc sarcinile lui, iar funcțiile lui nu sunt altceva decât detalizarea sarcinilor.

Sarcinile și funcțiile statului cunosc de asemenea o adevărată

diversitate de interpretări, care de fapt nu sunt antagoniste și nu se exclud reciproc dar se interpătrund și se completează una pe alta. De regulă este vorba de două funcții de bază corespunzătoare la două terenuri de activitate a statului – cel intern și cel extern – de unde în politologie există teme aparte: Politica internă și Politica externă, în care se concretizează și se detalizează conținuturile acestor funcții. La acest capitol este de observat, că numărul de ore rezervat obiectului este modest de mic, pentru a le preda studenților, deși ele sunt actuale mai ales pentru țările care urmează anevoiasa cale a tranziției spre o economie de piață și o democrație veritabilă.

Noțiuni care reflectă formele existențiale ale statului și care se intersectează și se interpătrund în diferite moduri sunt regimurile politice, formele de guvernământ, organizarea administrativă a statului. Acestea își lasă amprenta asupra specificului sistemului politic într-o țară sau alta. După părerea noastră acestea sunt laturi sau părți componente ale sistemului, dar fiecare în parte nu îl acoperă sau substituie, cât de importante nu ar fi ele, deși în literatura de specialitate atestăm destule cazuri de utilizare inadecvată a termenilor (spre exemplu, sistem președințial, regim parlamentar) ceea ce introduc sau provoacă confuzii în însușirea de către studenți a acestor subiecte ale politologiei. Considerăm necesar a ne clarifica pe aceste chestiuni, în orice caz, fără a pretinde la adevăr în ultima instanță, a ne expune părerea.

Noțiunea de regim politic după părerea noastră reflectă modalitățile, tehnicile și tehnologiile de constituire, funcționare și dezvoltare a puterii politice, a instituțiilor sistemului politic, îndeosebi modul de constituire și acțiune a organelor de stat în raport cu cetățenii, fiind determinat de relațiile/raporturile de forță dintre cetățeni, dintre societatea civilă și instituțiile de stat. Ea răspunde la câteva întrebări fundamentale printre care: cum au apărut instituțiile puterii statale; căror metode de dominație politică li se dă prioritate; care sau ce fel de grupări politice se află sau tind să vină la putere; care este statutul social al omului și cetățeanului

în țara dată; când, de către cine și cum se aplică structurile de forță ale statului ș. a.

Conținutul răspunsurilor la aceste întrebări este temeiul după care regimurile politice se clasifică în democratice și nedemocratice, fiecare din ele avându-și varietățile lor și totodată un șir de trăsături comune, adică generale.

Noțiunea formă de guvernământ definește modul de organizare a conducerii statale, îndeosebi arhitectonica conducerii statale supreme, competențele și funcțiile organelor supreme centrale ale statului, fixează structura și statutul juridic al acestor organe: – Șeful statului, Parlamentul, Guvernul, Puterea Judecătorească (aceasta din urmă de cele mai multe ori este trecută cu vederea). Din această perspectivă statele lumii ni se prezintă ca monarhii (absolute, constituționale / parlamentare și dualiste) și republici (parlamentare, președințiale și semiparlamentare–semipreședințiale), fiecare având atât numitori comuni, trăsături generale cât și unele particularități.

În sfârșit, organizarea administrativă a statului, sau structura statală, are în vedere faptul cât de bine și reușit este distribuită puterea statului pe întreg teritoriul său, are în vedere caracterul organizării lui teritorial-administrative. Din acest punct de vedere statele se împart în simple (unitare) și compuse (fedații și confederații), deși și față de cele dintâi se susține că ele de asemeni pot fi simple și compuse, iar cât privește confederațiile, ele sunt mai degrabă uniuni de state suverane și nicidecum formațiuni statale. În literatura de specialitate, juridică și politologică mai ales, se vorbește despre metamorfozele lor: fedațiile se pot constitui din mai multe state unitare, dar se și pot descompune în acestea sau confederații (cazul URSS-ului); confederația poate evolua în fedație sau chiar stat unitar.

O chestiune importantă și actuală a temei date este cea care privește tendințele dezvoltării statului în epoca contemporană. În știința politică sunt atestate mai multe concepte calificative ale statului corespunzătoare diferitor doctrine cum ar fi: statul nul

(anarhizmul); statul minimal, „paznic de noapte” (conservatorismul); statul intervenționist (liberalismul); statul maximal sau statul total – polițienesc, jandarm (comunismul și fascismul); statul distributiv (social-democrația) și statul providență (creștin-democrația). În practica socială acestea s-au manifestat în anumite perioade istorice și parțial se mai manifestă în unele țări sau cazuri și în zilele noastre, însă pentru contemporaneitate cele mai atractive dintre formele statului sunt statul bunăstării generale și statul de drept, care precăutate aparte, după părerea noastră, se completează unul pe altul, se intersectează și se interpătrund și practic nu trebuiesc contrapuse categoric.

„Statul bunăstării generale” sau a „abundenței” are o anumită conotație ideologică, fiind lansat conceptual ca o replică/reacție, sau variantă de alternativă, la „statul popular (atotnorodnic)” în care urma să evolueze în concepția comunistă statul dictaturii proletariatului conform celei de-a treia programe a p.c.u.s. Concepția respectivă era răspândită în Occident în a.a. 70 ai secolului trecut și plasa statul deasupra claselor sociale prescriindu-i potențialități stabilizatoare, impunându-i un rol major și extraordinar de importante funcții, precum: cea de menținere a echilibrului și dezvoltării întregii societăți; de reglementare și armonizare socială; de arbitru animator și integrator al voințelor de dezvoltare economică și socială, – și apreciindu-l ca însuși agentul dezvoltării (ex. SUA, Japonia, statele Europei Occidentale). Coordonate semnificative ale acestui stat sunt: deplasarea activității sectoarelor principale ale economiei spre producerea bunurilor de folosință îndelungată și către servicii; creșterea venitului real pe cap de locuitor la nivelul unui consum care depășește necesarul de hrană, locuință și îmbrăcăminte; modificarea structurii forței de muncă; creșterea populației urbane, inclusiv și a celeia care-i angajată în industrii de vârf și în servicii; alocarea unor sume importante pentru asistență și securitate socială; grija pentru sănătatea cetățenilor; dezvoltarea diverselor forme de asigurare socială și chiar aplicarea impozitelor

progresive, adică redistribuirea rezonabilă a venitului național. Evident că un așa stat în persoana statelor avansate ale lumii avea temelii solide economice (bază material-tehnică avansată), politice (democratismul sistemului politic și sporirea rolului statului în reglementarea proceselor social-economice, compromisul forțelor politice de bază privind scopurile și căile de dezvoltare a societății) și sociale (gradul avansat de dezvoltare a instituțiilor societății civile, al sistemului de parteneriat social și de protecție a cetățenilor).

Pe parcursul evoluției istorice organizarea politică a societății prin principala sa instituție care este statul s-a realizat în două direcții principale: 1) perfecționarea structurilor statale în raport cu cetățenii; 2) elaborarea cadrului juridic al raporturilor dintre aceste unități „statul” și „cetățenii” în cadrul unor legi riguroase care-ar prevedea atât drepturile și libertățile cetățenilor, cât și obligațiile organelor de stat de a acționa în baza legii. Ambele direcții sunt actuale și valabile pentru etapa contemporană de existență, de funcționare și dezvoltare a statului în toate zonele lumii. Democrația și democratizarea, construirea și afirmarea statului de drept pot fi calificate drept tendință dominantă a dezvoltării politice pentru noul secol și mileniu.

Ideea statului de drept are o biografie bogată, practic având protagoniști în toate perioadele istorice, ba mai mult chiar: în formă incipientă un stat de drept a existat în realitate deja în antichitate, unde în cadrul democrațiilor acelei perioade au existat instituții/organizații statale eligibile și întemeiate pe lege. Deși ideea a fost explorată de mai mulți gânditori, mai ales din epoca modernă (H.Groțius,Th. Hobbes, B. Spinoza, J. Locke, J.J. Rousseau, Montesquieu ș.a.) totuși bazele filosofice ale conceptului de „stat de drept” se pun ceva mai târziu, în epoca capitalismului, acestea fiind legate de numele gânditorilor germani Hegel și Kant. Ultimul sublinia de nenumărate ori că este absolut necesar ca statul să se bazeze pe drept, adică pe lege. În concepția Kantiană statul este o mare comuniune de oameni, care se supun legilor dreptului.

În acest stat funcționează regula conform căreia legislatorii nu pot hotărî sau rezolva pentru popor ceea ce poporul nu poate decide sau rezolva singur, nu pot rezolva/decide în locul poporului. Misiunea statului, – după Kant, – este instaurarea binelui în societate, corespunderea lui maximală principiului dreptului, dreptății, echității. Această afirmație îl plasează pe marele gânditor în rândul fondatorilor concepției statului de drept.

Realizarea în faptă a dreptului necesită ca acesta, adică dreptul, să fie atotcuprinzător – lucru care poate fi atins doar în cazul ridicării lui la rangul de constrângere/obligativitate supremă – proprietate pe care i-o poate da dreptului doar Statul, care este exponentul principal al constrângerii/obligativității. Anume deată analiza raporturilor dintre drept și stat, tratarea corectă a legăturilor dintre acestea are o importanță principală: căreia dintre părți – statului sau dreptului – trebuie să i se acorde prioritate.

Din experiența sovietică este bine cunoscut și știut faptul, că statul construit de bolșevici nu s-a socotit cu nici o lege, a încălcat orice drept, a urmat calea celor mai oribile fărădelegi, justificându-și sau acoperindu-și activitățile inumane cu promisiunea viitorului luminos pentru întreaga societate, ba mai mult, pentru întreaga omenire.

Dialectica raporturilor „stat–drept” spune, că, pe de o parte, dreptul rămâne doar o declarație goală, lipsit de putere și valoare fără asistență din partea statului, iar, pe de altă parte, dreptul limitează această asistență, transformând statul într-un mijloc de apărare a libertăților constituționale. În esență dreptul reprezintă prin sine mecanismul legitim de reglementare a structurilor și competențelor sau împuternicirilor (drepturilor și obligațiunilor) organelor statului.

Statul de drept a prins contururi reale, adică a fost edificat, și îl atestăm în țările democratice din Europa Apuseană, în Japonia, Canada, SUA. În aceste state s-a valorificat moștenirea politico-filosofică a gânditorilor nominalizați mai sus. Acestui stat îi sunt proprii mai multe trăsături: se manifestă pe deplin suveranitatea

poporului, care are o atribuție directă atât la formarea organelor conducerii statale (eligibilitatea) cât și la aprecierea corectitudinii activității lor (existența unor organe eficiente de control și supraveghere după respectarea legilor, a constituționalității), în caz contrar, retrăgându-le încrederea și anticipându-le demisia; democratismul în elaborarea legilor: acest principiu este chemat să asigure consfințirea în drept a voinței majorității poporului, ținând cont și de interesele minorității; domnia sau dictatura legii în toate domeniile vieții sociale; separația puterilor în stat, care înseamnă autonomia și independența fiecăreia din puteri, prerogative și împuterniciri clare, neamestecul uneia din ele în chestiunile celorlalte, neadmiterea concentrării (uzurpării) puterilor într-un singur centru de putere; independența justiției; consfințirea juridică și asigurarea în practică a drepturilor și libertăților inalienabile ale omului; corespunderea legislației interne principiilor și normelor dreptului internațional; libertatea de exprimare a cetățenilor, responsabilitatea reciprocă a statului și personalității/cetățeanului; existența societății civile în întreg ansamblul ei de organizații și asociații benevole ale cetățenilor prin care acestea își satisfac nestingherit diversele lor necesități și interese, fără amestecul statului, fără intervenția lui; structurile de forță – armata, poliția ș.a. sunt neangajate politic, se află în subordinea societății civile, activitatea lor fiind reglementată de lege; pluralismul politic și ideologic; publicitatea și transparența în activitatea instituțiilor statale.

Edificarea statului de drept este un lucru extrem de complicat și necesită pe lângă mult timp și multă voință din partea tuturor actorilor sociali, începând cu conducerea politică – liderii și elitele politice – și terminând cu cetățenii simpli, de rând. Aici se cere valorificată atât propria moștenire cultural-spirituală și social-politică cât și cea a țărilor avansate.

Din punct de vedere formal Republica Moldova se înscrie în toate coordonatele statului contemporan, însă, am spune la figurat, are mari restanțe în ceea ce privește corepunderea acestuia după

conținut, având aici în vedere și inalienabilitatea teritoriului, și tipul de regim politic (posttotalitarism evoluat în autoritarism), și forma de guvernământ (au fost deja probate toate cele trei forme de republici), și suveranitatea, independența, unitaritatea și invizibilitatea, și apropierea de exigențele statului de drept. Toate acestea vor fi evolute de timp, verificate și răzverificate de noile generații care se vor perpetua în continuitatea istorică.

CONCEPTUL „ETICA DISCURSIVĂ” ȘI TEORIA ADEVĂRULUI A LUI J. HABERMAS

Ecaterina Lozovanu, conf. univ., dr., U.T.M.

Cuvinte cheie: discurs, decizionism, adevăr, corespondență, validitate, discurs teoretic, discurs practic, justețe, transcendental, voință rațională, ideologie, consens, acțiune comunicativă, vorbire ideală, emancipare, libertate, trebuințe.

Sistemul filosofic complex al filosofului german contemporan Jurgen Habermas implică și probleme de filosofie morală, cărora le-a dat dezlegare plecând de la optica comunicativă. Morala este un orizont constant al amplelor analize și socotită accesibilă unei abordări cognitive, ea este legată de *teoria raționalității* și chiar pusă la baza acesteia. Filosofia moralei a lui Habermas ne relevă optica întemeierii *discursive* a normelor, apoi relația dintre abordarea adevărului și abordarea corectitudinii morale, ca să culmineze cu opțiunile *eticii discursive*.

Filosoful german pornește de la ideea „discursului” ca formă pură a acțiunii comunicative și dă o rezolvare nouă problemei întemeierii normelor interacțiunii sociale. „*Interacțiunile*” sunt ansamblul exprimărilor verbale ale acțiunilor și expresiilor trăirii. Prin „*norme*” se înțeleg așteptări de comportament reciproce, care sunt împărtășite și recunoscute de cel puțin doi subiecți capabili de acțiune și vorbire. De aceste norme se leagă mereu problema